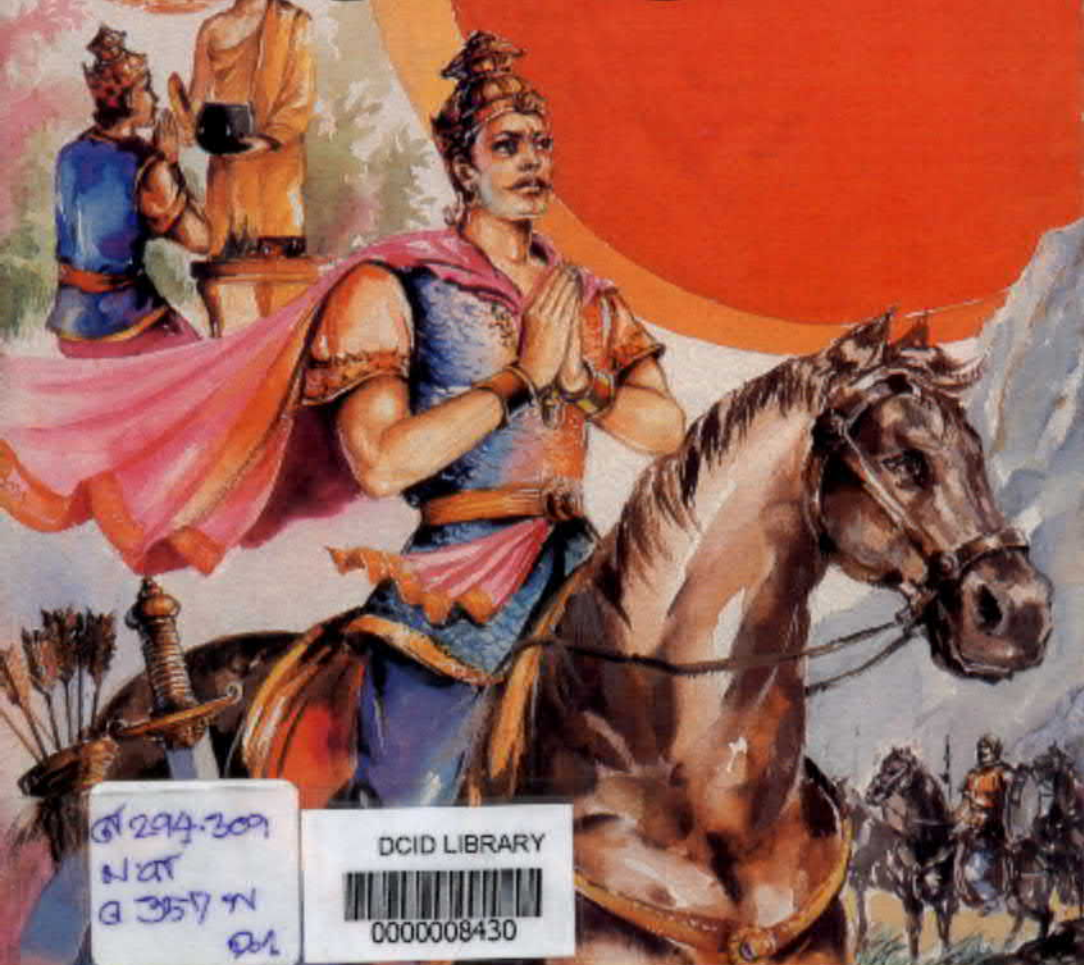

พระเจ้า อโศกมหาราช

ด 294.309

มข

ด 357 น

ดล

DCID LIBRARY

0000008430

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสภกษศึกษา

ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา

พิมพ์แจกครั้งที่ ๑ จำนวน ๘,๕๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๒๕

ผู้จัดพิมพ์ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN 974 - 10 - 0441 - 9

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม

ระดับมัธยมศึกษา

เรื่อง

พระเจ้าอโศกมหาราช

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ชุด
พระพุทธศาสนาและจริยธรรม เรื่อง พระเจ้าอโศกมหาราช สำหรับระดับ
มัธยมศึกษา ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือ
นี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๒๘

พ.ร.ท.

(นายพจนอม แก้วกำเนิด)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน มีส่วนช่วยให้สังคมไทยอยู่ได้อย่างสันติสุข ช่วยสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมไทยมาตลอด กระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา และเห็นควรส่งเสริมให้นักเรียนตลอดจนเยาวชนได้ยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมโดยสม่ำเสมอ จึงได้มอบหมายให้กรมวิชาการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ขึ้น ในการจัดทำหนังสือดังกล่าว กรมวิชาการได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติมและหนังสืออุทิศถวายแด่พระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาชั้นละหนึ่ง ตั้งรายชื่อท้ายหนังสือนี้

หนังสืออ่านเพิ่มเติมสังคมศึกษา ชุดพระพุทธศาสนาและจริยธรรม ระดับมัธยมศึกษา เรื่อง พระเจ้าอโศกมหาราช นี้ นายวสันต์ อินทสระ นักผู้เขียน นายจำรัส ดวงธิสาร เป็นผู้ตรวจ เนื้อหาถกเถียงพระประวัติ และพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช จักรพรรดิแห่งประเทศอินเดีย อันเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้มีพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การเขียนเป็นนวนิยายอิงชีวประวัติ สำนวนโวหารไพเราะสละสลวย ช่วยให้เกิดความจรรโลงใจและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีคุณค่าที่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาและผู้สนใจจะได้อ่านเป็นอย่างยิ่ง

กรมวิชาการขอขอบคุณคณะกรรมการฯ ผู้เขียน และผู้ตรวจ ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้หนังสือเล่มนี้สำเร็จด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้

วันที่.....	19 ธค 2544
เลขที่.....	ศ. 0357/ ๕1
เลขที่.....	๙๙4309 ม.๙
เลขที่.....	๙. 357 พ

(๙๗)
(นายวิมล ปางพุทธพงศ์)
อธิบดีกรมวิชาการ
๘ สิงหาคม ๒๕๔๔

อา... ช่างน่าประหลาดและพิศวงอะไรเช่นนั้น อิฐหรือ ปูนหรือ สีทองหรือ ที่น้อมใจประชาชนให้เคารพบูชา หามิได้ อานุภาพแห่งความดีอันเป็นอมตะของจอมศาสนานั่นต่างหากเล่า ที่ทำให้สิ่งเกี่ยวข้องพลอยศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย

พระเจดีย์ตระหง่านอยู่ ณ ใจกลางนครแห่งนั้น บัดนี้กลายเป็นสิ่งสถิตอยู่กลางใจของมวลชนเสียแล้ว เขาถนอมหวงแหน เคารพบูชา สักการะ ด้วยดวงใจที่ศรัทธามั่น พระมหาเจดีย์นี้สร้างอุทิศพระมหาสมณโคตมสัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้ทรงเป็นผู้สูงสุดและเป็นที่ยิ่งของโลกอย่างแท้จริง

ยามราตรีที่มีหมู่ดาวประดับฟ้า พระราชาธรรมิกราชแห่งกรุงสยาม ได้เคยทอดพระเนตรเห็นแสงเรืองรองเป็นฉัพพรรณรังสี เปล่งออกจากองค์พระเจดีย์นี้ พระองค์มิได้ทรงเห็นเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น แต่ได้ทรงชี้ชวนให้มุขอำมาตย์ราชบริพารอื่น ๆ ได้ดูด้วย ทุกคนเห็นแล้วอตะทึ่งใจมิได้ พร้อม ๆ กันนั้น เขาประนมมือน้อมนมัสการองค์พระเจดีย์ด้วยความเลื่อมใสสุดประมาณ

ไม่ว่าพระพุทธศาสนจะแผ่ไป ณ ที่ใด พระสถูปเจดีย์ก็เสียดยอดงอกงามตามขึ้นมาด้วย และสิ่งที่แผ่กระจายอยู่ทั่วพุทธศาสนมณฑลก็คือ พุทธานุภาพ พุทธานุภาพเป็นอนันตเขตไม่มีที่สิ้นสุด

องค์พระเจดีย์แห่งนี้ เป็น พระปฐมเจดีย์ ซึ่งหยั่งฝังรากลง พร้อม ๆ กับที่พระพุทธศาสนาได้ฝังรากลงในดวงใจของชาวสุวรรณภูมิ และตั้งแต่บัดนั้นมา ธรรมธाराก็ไหลหลากไปทั่วผืนแผ่นดินสยามแทรกซึมไปทั่วทุกหัวระแหง ให้ความชุ่มเย็นแก่ดวงใจทุกดวงที่รับธรรมธารานี้ไว้

ประชาชนชาวสยามถูกสอนให้มีความเอื้ออารีต่อคนทั่วไป โดยเฉพาะ อาคันตุกะชาวต่างประเทศผู้มาเยือน ได้รับความอบอุ่นใจยิ่งนักเมื่อเข้าใกล้และอยู่ร่วมกับชาวสยาม ความเห็นแก่ตัวถูกปลดเปลื้องออกหลายชั้น ความเสียสละทนไม่ได้ต่อความทุกข์ของผู้อื่นเข้ามาแทนที่

ในหลายประเทศ มารดาบิดาและผู้อุปการะต้องขังจิตระทมใจ เพราะมิได้รับการเอาใจใส่ดูแลเลี้ยงดูจากลูกหลาน แต่ในสยามประเทศ บิดามารดา

สุวรรณภูมิ-แดนแห่งกาสาพัศตร์

พระเจดีย์องค์นั้นสูงสง่า สีทองสุกสกาสะท้อนแสงสุริยาเมื่อจวนอัสดง ดูเลื่อมพรายเป็นเงางามวับจับตา ชวนให้ระลึกถึงพระผู้บริสุทธิ์ซึ่งเจดีย์นี้เป็นองค์แทน

เงาแดดยามสายยัณท์กาลทอดยาวออกสู่บุรพทิศ ซึ่งมีถนนกว้างใหญ่ยาวเหยียดสุดสายตา โพธิ์ใบนิมิตหมายแห่งปัญญาอันรุ่งเรืองยืนต้นสง่าเคียงพระมหาเจดีย์อันศักดิ์สิทธิ์อยู่หลายต้น กิ่งใบไทรน้อย ๆ เมื่อพระพายรำเพยยามย่ำสนธยา ศิลปกรรมอันวิจิตรและภาพเขียนซึ่งมีลวดลายงามตา ณ บริเวณปูชนียสถานแห่งนี้ มีขึ้นด้วยแรงศรัทธาอันเต็มคำของมวลผู้สนใจและเคารพต่อพระพุทธโฆสาวาท

พรรณไม้หลายหลากปลูกอยู่เรียงรายให้ความร่มเย็นแก่ผู้สัญจรผ่านไปมา และดูเหมือนจะเป็นเครื่องประกอบประดับเจดีย์ให้ดูรุ่งเรืองอ่าไยยิ่งขึ้น

ด้านหน้าแห่งพระมหาเจดีย์นี้ พระพุทธปฏิมากรสีทองงามรุ่งเรืองมีฤทธิ์รุ่งโรจน์ในการบันดาลใจของประชากรให้เลื่อมใส และก้มลงกราบด้วยดวงใจอันเปี่ยมด้วยโสมนัสปีติปราโมช และดูเหมือนจะเป็นอนุสาวรีย์ที่คอยกระตุ้นจิตให้คิดลึกซึ้ง บำเพ็ญตนเป็นคนดีอยู่ชั่ววิกาล

มองจากฐานแท่นองค์พระมหาเจดีย์มาทางด้านตะวันออก จะเห็นลานหญ้ากว้างขจีพรรณ ถูกตัดและตบแต่งเรียบร้อยดูสะอาดตา ประหนึ่งพรหมสี่ขาวซึ่งจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ ทวยนาครนั่งสนทนากันเป็นกลุ่มตามอัธยาศัย ที่นั่งจนเมื่อยขบแล้วลุกขึ้นจงมือบุตรน้อยชมสวนดอกไม้ไม่นานาพรรณก็มีอยู่นาน ๆ ครั้งเขาจะแหงนขึ้นดูพระมหาเจดีย์ ด้วยความรู้สึกมีความสุขและประทับใจ

ประชาชนผู้นั้นในวดยานซึ่งผ่านไปมาอยู่มิได้ขาด ต่างยกมือขึ้นอภิวาท น้อมนมัสการองค์ปูชนียสถาน ด้วยอาการคารวะอย่างสูงยิ่ง

ได้รับการยกย่องเชิดชูบูชาสักการะ จัดไว้ในฐานะเป็นเทพของบุตรธิดา และเป็นพระอรหันต์ซึ่งบุตรธิดาจะต้องเคารพบูชาอย่างสูงส่งยิ่ง

มารดาบิดาเฝ้าดูแลเอาใจใส่บุตรธิดาของตนจนกว่าชีวิตจะแตกดับ แม้ในระยะต่อมามีได้เลี้ยงดูด้วยเสื้อผ้าอาหารและเครื่องอุปกรณ์แห่งชีวิตอื่น ๆ แต่นำใจที่จดจ่อต่อลูกนั้นมิได้ลดลงเลย

สมณพราหมณาจารย์ ได้รับเกียรติ และสิทธิพิเศษหลายประการ ในฐานะเป็นผู้ถือประทีปส่องทางแก่มวลชน ได้รับการเคารพบูชา และการเลี้ยงดูควรแก่อัตภาพสถานะแห่งตน

ความโอบอ้อมอารี ย่อมแย้มแจ่มใสในดวงใจของชาวสยามรวมทั้งวัฒนธรรมอันดีงาม ใครเล่าจะปฏิเสธว่ามีใช่เพราะอิทธิพลแห่งพระพุทธศาสนา

หัวผืนแผ่นดินทองอันเป็นรูปชวาน ซึ่งได้นามว่า "สยามประเทศ" นี้ เป็นพื้นที่ซึ่งอุดมด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารหลายหลาก "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" ณ ที่นี้เองเมล็ดพืชแห่งพระพุทธโอวาทได้ถูกหว่านลงในดวงใจ แล้วหยั่งรากลึกมั่นคงและแผ่ปกคลุมไปทั่ว แม้กระทั่งในหัวใจมหาโจรผู้เหี้ยมโหดก่อนจะลงมือโจรกรรม เขายังต้องภวานาถึงพระพุทธรูป ธรรมคุณ และสังฆคุณ

ทุกบ้าน ทุกเรือน ทุกหนที่มีอาคาร พระพุทธรูปปฏิมากรูปแทนองค์พระมหาสมณโคดมจะประดิษฐานอยู่เป็นที่เคารพสักการะ แม้กระทั่งในทุ่งนาและป่าเขา ประชาชนก็ยังนำพระรูปของสมเด็จพระบรมศาสดาติดตัวไปด้วย เพื่อเป็นที่ระลึก ให้ดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งพระองค์ เขาจะรู้สึกไม่สบายใจอย่างยิ่ง ถ้าไม่มีพระรูปแห่งจอมศาสดาพระองค์นั้นติดตัวไปเมื่อยามสัญจร

พระมหากษัตริย์เจ้าทุกยุคทุกสมัยและทุกพระองค์ ทรงดำรงตำแหน่งเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ทรงรู้สึกเป็นพระเกียรติที่ทรงได้รับตำแหน่งนี้ยิ่งเสียกว่าความเป็นจอมคนในแผ่นดิน

หัวผืนแผ่นดินสยาม มีอาราม โบสถ์ วิหารละลานตา ซ่อฟ้า ใบระกาสุกใส

แพรวพราวด้วยศิลปกรรมอันบรรเจิด เสียงระฆังย่าโนวันอัฐมี* และวัน
ปณเรสดีถี^๒ ที่ ๘ คำ ๑๕ คำ ดังกังวานเหมือนจะติดต่อกันเสียงเดียวกัน นี่คือ
สัญลักษณ์ของเสียงแห่งความสงบซึ่งแผ่ไปทั่วบริเวณมณฑล

กล่าวโดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เมื่อ
ท้องฟ้าสีขาวทาบยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้แสดงว่าอรุณรุ่งกำลังจะมาถึง
ประชาชนลุกขึ้นเพื่อเตรียมขานนโยโกชนียาหาร^๓ สำหรับถวายแด่สมณะใน
ปูพัตถกกาล^๔

สีแดงยาวทาบขอบฟ้าด้านตะวันออกแทนแสงสีขาว พระอาทิตย์ดวง
กลมโตโคจรขึ้นมาจากขอบฟ้าแล้วสาดแสงอันอบอุ่นลงสู่เมฆนิล ณ เวลานั้น

ตามบทจรวิถี จะมองเห็นบุรุษในรูปลักษณะและวัยต่างๆ ห่อหุ้มกาย
ด้วยกาสาพัสตร์สีเหลืองหม่น เคลื่อนย้ายไปด้วยอาการสำรวม มีนัยน์ตาทอด
ลงต่ำ มีภาชนะกลมๆ สีดำในมือ เดินรับอาหารด้วยอาการสงบและอวยพรแก่
ผู้ถวายอยู่ในใจ ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ที่รู้จักดีของทวยชนในนามว่า ภิกษุ หรือ พระ

ประเทศสยามแดนนี้คือ ดินแดนแห่งกาสาพัสตร์ สัญลักษณ์แห่ง
ความบริสุทธิ์ผ่องใส กาสาพัสตร์เหลืองอร่ามงามอำไพแผ่ปกคลุมอยู่ทั่ว เสมือน
ประดู่บานปลายฤดูหนาว

ประชาชนแต่งกายอย่างสวยงามเป็นพิเศษ คอยถวายอาหารเป็นแถวทิว
แล้วยอกายลงนมัสการนักพรตผู้รับอาหารเหล่านั้น เขารู้สึกชุ่มชื้นไปตลอดวัน
นี้เองที่พระศาสดาตรัสว่า “อย่ากลัวบุญเลย คำว่าบุญนั้น เป็นชื่อของความสุข”

* วันอัฐมี วันขึ้นหรือแรม ๘ ค่ำ

^๔ ปูพัตถกกาล เวลาเช้า

^๒ วันปณเรสดีถี วันขึ้นหรือแรม ๑๕ ค่ำ

^๓ จาทานโยโกชนียาหาร ของเกี้ยวของบริโภก

ประเทศสยามแดนนี้คือ ดินแดนแห่งกาสาพัสตร์ สัญลักษณ์แห่งความ
บริสุทธิ์ผ่องใส กาสาพัสตร์เหลืองอร่ามงามอำไพแผ่ปกคลุมอยู่ทั่ว เสมือนประดู่บาน
ปลายฤดูหนาว

และว่า “บุญให้ความสุขทั้งกลางวันและกลางคืน” เมื่อทิวสน์สุดลง รัชนิกร^๕ กลมโต สิ่งมาก็โคจรขึ้นสู่ขอบฟ้า ประชาชนตกแต่งร่างกายสวยงาม ถือดอกไม้ ธูปและเทียนเข้าสู่อารามต่าง ๆ เพื่อสักการะพระรัตนตรัยและฟังพระธรรมเทศนา วันเช่นนั้นบริเวณอารามอบอวลไปด้วยกลิ่นธูป คandles และกลิ่นดอกไม้ แสงอันเรืองรองของเทียนในวันนั้นติดต่อกันเป็นพืดเดียวกัน มองจากเบื้องบนจะปรากฏเหมือนกองอัคคีล้อมรอบปูชนียสถาน ดวงใจทุกดวงที่เวียนพระอุโบสถ อยู่ นั้น น้อมระลึกถึงพระคุณอันมหาประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนครบ ๓ รอบแห่งทักษิณาวรรต^๖

ในที่สุดเวลาแห่งการแสดงพระธรรมเทศนาก็มาถึง พระมหาเถระก้าวขึ้นสู่ธรรมาสันอันวิจิตร ด้วยอาการสงบสำรวมและมองดูพุทธบริษัท^๗ ด้วยสายตาที่เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา

ธรรมเทศนาเริ่มต้นด้วยชาติกำเนิดตระกูลวงศ์แห่งพระตถาคตเจ้า และดำเนินต่อไปถึงชีวประวัติของพระองค์ แสดงพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิ์คุณ และพระมหากรุณาคุณอันกว้างใหญ่ดุจห้วงมหารณพ ทาขอบเขตมิได้ พุทธศาสนิกต่างตั้งตาในรสพระธรรมและน้อมกระแสน้ำใจไปตามบทพรรณนาพระคุณของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น

ในโอกาสและราตรีเช่นนั้น จะมีใครบ้างเล่าระลึกถึงจอมจักรพรรดิพระองค์หนึ่งผู้ได้ส่งเมล็ดพืชแห่งพระพุทธศาสนา สัญลักษณ์แห่งความสงบมาสู่สยามประเทศ สุวรรณภูมิ และดินแดนโดยรอบแห่งชมพูทวีป

พระองค์ผู้ทรงวางหอกและดาบ มาจับคัมภีร์ทางศาสนา ทรงสละรถศึกมาขึ้นสู่รถธรรมอันประกอบด้วยสี่ล้อ

ทรงพอพระทัยในเสียงสวดมนต์ภาวนาแทนเสียงม้า รถและข้างศึกในสมรภูมิ

^๕ รัชนิกร ดวงจันทร์

^๖ ทักษิณาวรรต เวียนขวา

^๗ พุทธบริษัท ผู้นับถือพุทธศาสนา คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา

ทรงเปลี่ยนพระทัยจากการหมั้นลัทธิธรมมาหมั้นลัทธิธรรม
คือธรรมจักรอันประเสริฐ

ทรงเปลี่ยนพระนามจาก **จันจาสก** ซึ่งมีความหมายว่า **อโศก**
ผู้ดูร้ายมาเป็น **ธรรมาสก** **อโศก**ผู้ทรงธรรม

อาจจะมิจอมจักรพรรดิ หรือมหाराชพระองค์เดียวนั้นกระมังที่อ้อมใน
ชัยชนะ ทรงถอดเกราะและวางดาบอย่างแท้จริง หลังจากประสบชัยชนะอัน
ใหญ่หลวงแล้ว มีจักรพรรดิและกษัตริย์มากมายเมื่อประสบชัยชนะแล้วก็
รุกรานเรื่อยไป จนในที่สุดก็ต้องพบกับความแตกดับและล่มจม

จอมจักรพรรดิอโศก ผู้ทรงใช้ตราธรรมจักรเป็นตราแผ่นดิน ผู้ประสบ
ชัยชนะอย่างใหญ่หลวง ด้วยการแผ่ธรรมานุภาพ สวรรณภูมิและสยามประเทศ
ได้ดื่มรสพระธรรมอันเป็นอมตะ มาจนกระทั่งบัดนี้ก็ด้วยน้ำพระทัยของราชา-
ธิราชพระองค์นั้น พระพุทธศาสนายังดำรงอยู่คู่โลกเพียงใด เกียรติคุณของ
จอมจักรพรรดิอโศกก็ยังเคียงคู่ไปกับความสำนึกของปวงชนเพียงนั้น

มาเถิด มาสู่สระแห่งชีวิตของจอมราชันผู้มีพระนามก้องโลกว่า **จอม**
จักรพรรดิอโศก

กลับพระทัย

พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดีย เป็นกษัตริย์ในราชวงศ์โมริยะหรือเมารยะ ตามหลักฐานทางคัมภีร์บาลีว่าเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพินทุसार ขึ้นเสวยราชย์เป็นกษัตริย์ครองนครปาฏลิบุตรประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๓ หลักฐานบางแห่งว่าปลายพุทธศตวรรษที่ ๓

เดิมทีเดียวทรงมีพระราชหฤทัยโหดร้าย ไม่ทรงปรานีศัตรู แม้พี่น้องต่างพระมารดา ก็ทรงปลงพระชนม์เสียเป็นจำนวนมาก เมื่อทรงทราบว่าจะเป็ศัตรูของพระองค์ ทรงมีพระราชนิยมในการสงคราม

ต่อมาเมื่อทรงยกกองทัพไปตีแคว้นหนึ่ง อยู่ทางลุ่มแม่น้ำมหานที ตอนใต้อาณาจักรมคธลงมา ซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ประชากรขยันขันแข็งในการประกอบสัมมาชีพ ร่างกายกำยำใหญ่ ผิวดำ มีอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ดินแดนส่วนนี้รู้จักกันในนามว่า อาณาจักรกาลิงกะ หรือกาลิงก์ คือรัฐโอริสสาในปัจจุบัน

เมื่อจอมจักรพรรดิอโศก ทรงแผ่เดชานุภาพสู่แคว้นต่าง ๆ เป็นเวลาถึง ๔ ปี หลังจากปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์อย่างสมบูรณ์แล้ว จนถึงปีที่ ๘ พุทธศักราช ๒๒๖ ทรงกรีธาทัพสู่อณาจักรกาลิงค์ ณ ที่นั้นกองทัพแห่งอโศกหลังไหลเข้าประจูดสายน้ำจากเหนือสู่ใต้ ชาวกาลิงค์ต่อสู้สุดสามารถ เสียงกลองศึกกลั่นสะเทือนประหนึ่งถล่มพสุธา เสียงม้าช้างและทหารหาญที่ถูกลูกศรและดาบ ร้องครวญครางเสียงระงมเคล้าด้วยเสียงกลองศึกทั่วทุ่งยุทธสงคราม

จอมจักรพรรดิทรงม้าขาว ผูกสอดธนู แกว่งพระแสงดาบนำหน้าทหารไม่ว่าเบี่ยงพระพักตร์ไปทางใด คลื่นทหารแห่งมคธก็หุ้มกำลังหลังไหลไปทางนั้น เหล่าทหารแห่งกาลิงค์ล้มตายระเนระนาดประจุมัจฉาชาติเกลื่อนกล่นบนพื้นปฐพี เมื่อชาวประมงยกจากห้วงวาริแล้วทุบให้ด้าวดินก็ปานกัน

เมื่อพระราชแห่งอาณาจักรกาลิงค์ถูกจับได้ ถูกสำเร็จโทษในสนามรบ และเหล่าทหารฝ่ายกาลิงค์ที่ยังเหลืออยู่น้อย แดกทัพหนีกระเจิงไปแล้ว จอมจักรพรรดิทอดพระเนตรไปทั่ว ๔ ทิศ แห่งท้องทุ่งยุทธสงคราม มองลงสู่แผ่นพื้นเมทนีตรงที่พระองค์ทรงม้าอยู่ ทรงเห็นเลือดท่วมกับม้า ทรงทอดทัศนาการไปเบื้องพระพักตร์และโดยรอบพระองค์ ทรงเห็นเลือดแดงฉานกระทบแสงสุริยา เมื่อจวนอัสดง ดูประหนึ่งทะเลเพลิง ทั้งศพคนและสัตว์นอนตายเกลื่อนกล่นแผ่เป็นบริเวณกว้างใหญ่สุดสายตา ในขณะที่ทหารทุกเหล่ากำลังโยให้ร้องก้องกึก เพราะระลึกถึงชัยชนะของพวกเขาตนเอง จอมเสนาแห่งแคว้นมคธทรงทอดถอนพระทัย ปลดธนูและพระแสงดาบทิ้งลงสู่พื้นปฐพี อันกลายเป็นวาริเลือดไปแล้วนั้น

ขณะนั้นเอง เหตุอัศจรรย์ทั้งเมืองบนและเมืองล่างก็กึกก้องกัมปนาทขึ้นพร้อมกัน ท้องฟ้าโดยรอบแดงฉานเสมือนได้ด้วยเลือดสด เสียงฟ้าคำรามมาทั้ง ๔ ทิศ พื้นภูมิภาคนั้นสะเทือนหวั่นไหว เป็นสัญลักษณ์แห่งความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในโลกมนุษย์ที่จะมีมา ณ เมืองหน้า

นายทหารชั้นผู้ใหญ่และศิษริน เห็นพระอาการของพระเจ้าอยู่หัวเป็นเช่นนั้นก็ประหลาดใจ ชักม้าเข้ามาล้อมรอบพระองค์ พลางถามว่า

“ทเวะ พระองค์ทรงท้อพระทัยในสงครามหรือ จึงมีพระอาการเช่นนั้นซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อนเลย”

จอมราชัน เหลียวรอบพระองค์แล้วตรัสว่า “ท่านทั้งหลาย จงดูเถิด ดูทะเลเลือดซึ่งแวดล้อมพวกเราอยู่ ณ บัดนี้ สิ่งเหล่านี้ทำให้เราสลดใจอย่างใหญ่หลวง ไม่เคยมีครั้งใดในการสงครามที่ก่อความสะเทือนใจแก่เราถึงปานนี้ เลือดท่วมกับม้า เสียงครวญครางจากคนและสัตว์ที่บาดเจ็บ ศพระเนระนาดหลาก-

“ตั้งแต่นั้นต่อไป เราเชื่อมั่นว่า “อโศก” ของมณูและคณ จะไม่ยอมจำนน และมีท่าทีอหังการ มนุษย์ที่กลายเป็นดาบกลวามนี้เป็นจำนวนแสน บาดเจ็บอีกจำนวนมาก เราผู้รักชีวิตของตนได้ทำลายชีวิตอื่นมาเหลือคณานแล้ว”

หลาย" แล้วพระองค์ทรงยกพระหัตถ์ทั้งสองประนมเหนือพระเศียรชูขึ้นสู่ท้องฟ้า ประกาศก้องท่ามกลางสมรภูมินั่นเองว่า

"ตั้งแต่นี้ต่อไป เราผู้มีนามว่า อโศก ขวาทและดาบ จะไม่ยอมขึ้นรถ และม้าศึกอีกเลย มนุษย์ทั้งหลายต้องตายลงคราวนี้เป็นจำนวนแสน บาดเจ็บอีกจำนวนมาก เราผู้รักชีวิตของตนได้ทำลายชีวิตอื่นมาเหลือคณนาแล้ว"

พร้อมกับดวงสุริยาลับเหลี่ยมเขา แสงวรั้นสุดลง ท้าแห่งอโศกก็เดินเข้าสู่ราชธานีแห่งแคว้นกาลิงค์ แต่เป็นการเดินอย่างสงบเงียบ ก่อความประหลาดใจแก่ชาวแคว้นกาลิงค์ที่เหลือสุดจะกล่าวได้ พร้อมด้วยขบวนทัพที่ย่างเข้าสู่ราชธานีนั้นเองมีประกาศไปตลอดทางว่า "ชาวกาลิงค์ทั้งหลายอย่าได้ตกใจกลัวเลย กองทัพแห่งจอมจักรพรรดิผู้เป็นที่รักของทวยเทพ จะไม่ทำร้ายพี่น้องชาวกาลิงค์เป็นอันขาด ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งอยู่ในความสงบ"

ราตรีนั้น จอมจักรพรรดิเข้าสู่พระแท่นบรรทมตั้งแต่ล่วงปฐมยามแห่งราตรีเพียงเล็กน้อย พระองค์มีอาภรณ์สวมใส่ประณีตได้ ภาพแห่งอดีตปรากฏแก่พระองค์ เสมือนเพิ่งเกิดขึ้นเมื่อก่อนพระองค์เข้าสู่แท่นบรรทมเพียงเล็กน้อยนี้เอง

พระองค์ทรงคำนึงถึงพระสนมจำนวนร้อย ที่ถูกไฟเผาทั้งเป็นโดยพระกระสลับสังแห่งพระองค์เอง เขาเหล่านั้นมีความผิดอะไรหรือ ความผิดของเขาเพียงหักกิ่งอโศกเล่น หลายปีมาแล้ว เมื่อพระองค์ราชาภิเษกใหม่ๆ เสด็จประพาสพระราชอุทยาน บรรทมหลับไป ตื่นบรรทมขึ้นทอดพระเนตรเห็นกิ่งอโศกถูกหักเกลื่อนกลาด ทรงพิโรธเพราะเคยมีพระบรมราชโองการให้ประกาศว่า ต้นอโศกนั้นมิมีชื่อเหมือนพระนามของพระองค์ ใครจะทำลายมิได้ ทรงตั้งข้อหาพระสนมเหล่านั้นว่า หมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งพระองค์ กล้าหักกิ่งอโศกได้ แม้ขณะที่พระองค์ประทับอยู่ ณ พระราชอุทยานนั่นเอง

ทุกเครื่องมืออาวุธร้องขอชีวิต ชีวิตยังเป็นเกราะของชนทุกคน และเป็นสิ่ง
ที่พระองค์ทำขึ้นใหม่ไม่ได้

เมื่อเพชรฆาตเตรียมการผูกมัดสนมทั้งหลายไว้กับหลัก เขาเหล่านั้นแสดงอาการลนลานเพราะความกลัวและรักชีวิต เมื่อเริ่มสุ่มไฟเผา ทุกคนร้องไห้วิงวอนร้องขอชีวิต ชีวิตซึ่งเป็นที่รักของคนทุกคน และเป็นสิ่งที่พระองค์ทำขึ้นใหม่ไม่ได้ ทุกคนหลังน้ำตาแห่งความกลัวและเจ็บตันรนเพื่อเอาชีวิตรอด

เขาเพียงทักท้วงอโศก ไม่ซึ่งมีชื่อเหมือนพระนามของพระองค์ ดูๆ ก็เป็นเรื่องไม่น่าลงโทษรุนแรงขนาดนั้น แต่พระองค์ทรงลงทัณฑ์เขาถึงชีวิต ไม่เป็นการกระทำที่เกินกว่าเหตุไปหรือ พระองค์มีอำนาจ ถูกแล้ว อำนาจเป็นใหญ่ในโลก พระองค์มีอำนาจตัดหัวคนได้ทุกคนในอาณานิคมของพระองค์ แต่...แต่พระองค์มีอำนาจชุบชีวิตที่สิ้นแล้วให้ฟื้นคืนขึ้นมาได้หรือ

ควรหรือที่มนุษย์จะทำลายสิ่งที่ตนไม่อาจสร้างขึ้นใหม่ได้ จินตนาการของพระองค์ยกย่อนไปถึงเหตุการณ์เมื่อเสด็จโดยม้าจากเมืองเวทิส สุนครดักศิลาด้วยความเร่งร้อน เมื่อทราบข่าวชาโลธาเบนใจออกห่าง พระองค์ได้ประหารกานติทัตและเพื่อนของเขา กานติทัตชายซึ่งเป็นที่รักของหญิงทรยศ พระองค์ทรงลงโทษชาโลธา โดยการบังคับให้เพื่อน ๓ คน จูบจนสลบแน่นิ่งไปแล้วนำไปฝังไว้ ณ ด่านกันน้อย เวลานั้นโลธาก็ยังอยู่ อยู่อย่างนกน้อยในกรงขัง หลังจากถูกทรมานอย่างชอกช้ำแล้ว นางบอกว่ามิได้รักพระองค์ทั้งๆ ที่แสดงอาการให้พระองค์หลงผิดว่ารักพระองค์เสียเหลือเกิน พระองค์ทรงเจ็บปวดพระทัยเพราะเรื่องนี้ ในระยะนั้นพระองค์มิได้เลิยวพระทัยสักนิดหนึ่งว่า ความรักเป็นเรื่องของหัวใจ ส่วนความสัมพันธ์ทางร่างกายนั้น เป็นเรื่องของความใคร่แต่บางที และมักเป็นเสมอๆ คือในความรักนั้นมีความใคร่ผสมอยู่ด้วย แต่ในความรักไม่จำเป็นต้องมีความรักแทรกซึมอยู่ด้วยเสมอไป

ความรักเสมือนน้ำบริสุทธิ์ สดสะอาด ความใคร่เหมือนน้ำมัน เมื่อน้ำและน้ำมันผสมกัน จึงทำให้คุณภาพแปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น มีความเข้มข้นขึ้น รสหวานขึ้น มีความยั่วยวนชวนดื่มมากขึ้น แต่ทั้งไว้นานน้ำก็เสียมีรสเปรี้ยว

ท่านองเดียวกันนี้ ความรักระหว่างหนุ่มสาวเจอเอาความใคร่ไว้เป็นอันมาก จึงมีความเข้มข้นในความรู้สึก มีความทะเยอทะยานตันรนในการรวมตัว

เมื่อไม่ได้สมใจอยาก ก็มักจะเปลี่ยนเป็นความชิงชัง ยากนักที่ความรักจะกลายเป็นมิตรภาพ แต่มีอยู่เสมอที่มิตรภาพจะแปรเปลี่ยนมาเป็นความรักอันดุดันเมื่อเจอด้วยความเสน่หาอาลัย

แล้วแล้ว จินตนาการของจอมจักรพรรดิก็ทอดสั่นเข้ามาถึงเรื่องดอกเฟื่องฟ้ากับนางละคร พระองค์ทรงประหารนางละครสิ้นชีวิต ด้วยเหตุเพียงเขาแสดงละครมีเรื่องคล้ายฉากชีวิตตอนหนึ่งของพระองค์กับชโลธรา

มันเป็นเพียงเรื่องละคร แต่มาคล้ายชีวิตจริง พระองค์ทรงดำริว่า เรื่องทำนองนี้จะมีเพียงชีวิตของพระองค์เท่านั้นหรือ จะไม่คล้ายคลึงกับชีวิตของคนอื่นบ้างเลยหรือ ความจริงชีวิตนี้คล้ายละคร ละครแห่งชีวิต ละครแห่งโลก โลกคือละครโรงใหญ่ บุคคลแต่ละคนเป็นเพียงตัวละครแห่งโลก ที่ฉากและบทบาทค่อนข้างยาวเท่านั้น

เพียงเรื่องชโลธราคนเดียวทำให้พระองค์ต้องฆ่าคนถึง ๓ คน และต้องจับเอาสตรีหนึ่งมาทรมาน ห้ามการเกี่ยวข้องกับผู้อื่นใด ชีวิตทุกชีวิตต้องการเสรีภาพ คนทุกคนต้องการเป็นเสรีชน ความจริงข้อนี้ครอบคลุมไปถึงสัตว์ในป่าและปลาในน้ำด้วย ไม่มีความรักใดของมนุษย์และสัตว์ยิ่งไปกว่าความรักชีวิต แม้คนที่ทำลายชีวิตของตนเองก็ได้ยกเว้น เขาทำลายเพราะมีอาจหนดูชีวิตที่รักอย่างยิ่งของเขา ต้องตกอยู่ในท่วงทุกข์ทรมาน คนที่มีชีวิตราบรื่นผาสุก เคยมีใครฆ่าตัวเองบ้าง

พระองค์ทรงหวนระลึกถึงวินดา สตรีหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องเป็นพระญาติของพระองค์ เธอมีความรักภักดีต่อพระองค์ตลอดมา ตลอดเวลาที่นางเอาพระทัยฝากไว้กับพระองค์นั้น พระองค์กลับไปหลงใหลในนางหนึ่ง ซึ่งมีมารยาทล่อลวงเล่นให้พระองค์หลงรักเท่านั้น ครานั้นความสงสารเห็นใจวินดาก็พุ่งขึ้นท่วมทับพระทัยของพระองค์และรวมทั้งเรื่องอื่นๆ ด้วย ทำให้พระองค์ต้องทอดถอนพระทัยหลายครั้งติดๆ กัน

จอมจักรพรรดิโศก ทรงมองเห็นชีวิตเป็นเรื่องสับสน เป็นเรื่องยากที่จะรู้จะเข้าใจได้โดยตลอด เรามีชีวิตอย่างไร มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร การรบราฆ่าฟัน

และความเป็นใหญ่เป็นโตบนกองเลือดของกระดุกนั้น มีสารประโยชน์อะไร แก่ชีวิตบ้าง ความสุขใจชั่วแล่น และความเพลิดเพลินที่ได้รับมาโดยทั้งความทุกข์ทรมานให้แก่ผู้อื่นนั้น เป็นการให้ความยุติธรรมแก่ชีวิตทั่วไปพอแล้วหรือ

ลำดับนั้น เสียงแห่งเมฆตากรูณาต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายก็กึกก้องขึ้น ในดวงหทัยของจอมจักรพรรดิองค์ “เรารักสุขเสียดยุททั้งนั้นใด คนอื่นก็เห็นในผู้รักตนเคารพหรือที่จะเบียดเบียนผู้อื่น” พระองค์ทรงสั่งเลพระทัยเสียแล้วว่า การกระทำของพระองค์นั้น เป็นความกล้าหาญหรือความขลาดกันแน่ ผู้กล้าหาญควรสละชีพของตนเพื่อรักษาชีพของผู้อื่น หรือควรล้างผลาญชีพของผู้อื่นเพื่อสงวนชีพของตนไว้ ถ้าประการแรกถูกต้อง โลกมนุษย์นั้นก็เต็มไปด้วยความขลาดและคนขลาด ถ้าประการหลังถูก โลกนั้นก็เต็มไปด้วยคนเห็นแก่ตัว เพราะความจริงที่ปรากฏอยู่ในโลกตลอดมาคือมีอยู่ว่า คนส่วนใหญ่เมื่อภัยมาถึงตัว หรือเพียงแต่ระแวงว่าภัยจะมาจากบุคคลใด ก็ทำลายบุคคลนั้นเสียแล้ว

พระองค์ทรงดำริ ถึงดินแดนอันกว้างใหญ่ไพศาลที่พระองค์ได้มี พระองค์ย้ายมาบนกองกระดูกและเลือดเนื้อของผู้อื่น ก็ดินแดนเหล่านั้นเป็นของพระองค์จริง ๆ หรือ หรือเพียงแต่พระองค์สำคัญผิดไปเอง อันที่แท้มันเกินสมบัติของโลก จะต้องตกเป็นมรดกของโลก และทุกคนจะต้องละทิ้งมันไป

สมบัติของโลก คำนี้ช่างเป็นความจริงเสียนี้กระไร มีกษัตริย์องค์ใดบ้างเล่าเห็นพื้นพิภพนี้ ที่สามารถนำเอาดินแดนและทรัพย์สมบัติต่าง ๆ ติดพระองค์ไปได้หลังจากสิ้นพระชนม์แล้ว แต่ละพระองค์แม้จะทรงเข้าพระทัยว่าดินแดนอันกว้างใหญ่สุดขอบฟ้าเป็นของพระองค์ แต่มันก็ได้เป็นของพระองค์จริง ๆ เสีย เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ ดินแดนเหล่านั้นก็ก่อความทุกข์ความกังวลให้มิรู้จักจบสิ้น เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วก็ทิ้งไว้ให้เป็นมรดกของโลกต่อไป แม้จะยังทรงพระชนม์อยู่ ดินแดนเหล่านั้นพระองค์ก็มีได้อยู่อาศัย

ความเจริญรุ่งเรืองทางอำนาจนั้น เป็นเพียงมายาจากหนึ่งของชีวิต และมีปกติให้โทษมากกว่าให้คุณอยู่เสมอ ลองระลึกถอยหลังไปถึงอดีตบ้างเกิด

จะทำให้เราเข้าใจเองแจ่มชัดว่าอำนาจราชศักดิ์ต่าง ๆ นั้น มิใช่เป็นของจริง ยั่งยืนอะไรเลย มันเป็นเพียงมายาที่ชอบหลอกคนเล่น

ถอยหลังไปให้ไกลก่อนสมัย ๖๐๐๐ ปี (หกพันปี) ล่วงมาแล้ว แถบลุ่มแม่น้ำทากิสยูเพรติส และลุ่มแม่น้ำในลัทธิลัทธิเจริญรุ่งเรือง อียิปต์ สุเมเรียน บาบิโลน อัสซีเรียน ฟินีเซียน เราไม่ลืมละ บันรุงเรื่องยิ่งใหญ่ของอัมมูราบีแห่ง บาบิโลน โมสิมรัชสมัยของพระเจ้าไซรัสมหาราชแห่งเปอร์เซีย เมย์อเลิซานเดอร์มหาราช แห่งกรีก ผู้มีอาณาเขตอันกว้างใหญ่ไพศาล จันสมัยพระเจ้าโนบะของผู้สร้างกำแพง ยักษ์ พระเจ้าถางไม้ และดินแดนต่าง ๆ ที่ทรงตีได้ ทำอันทรงพละนาถาพียงของ ลอกลาโคซาน ทำพมกิลของพระมรดกสามารถตีได้เปอร์เซีย จีน อินเดียภาคเหนือ อัฟกานิสถาน ตุรกี อาหรับและบุกเซียไปถึงยุโรปใต้รัสเซีย อังกฤษ จันจดแดน เยอรมนีและจดฝั่งทะเลเดิเรียดิก ความรุ่งเรืองของอินเดียสมัยพระเจ้าสิลาหิตย พระเจ้าอักษบาร์ พระเจ้านโปเลียนแห่งฝรั่งเศส โกลเข้ามาถึงกว่านั้น เราจะเห็น ความรุ่งโรจน์ของสุมาตรา สมัยศรีวิชัย ความรุ่งเรืองของเขมรสมัยนครธม นครวัด ความเจริญของพม่าสมัยพระเจ้าอินรธา บูรงนองและอลองพญา แต่แล้ว ดินแดนและสรรพวัตถุเหล่านั้น อะไรเล่าที่เป็นสมบัติของผู้มีอำนาจอันเกรียงไกร บางท่านทิ้งไว้ ซึ่งรอยแห่งความโหดร้ายให้คนรุ่นหลังได้รับรู้และเต็มไปด้วย ความเขย่งในเกียรติอันแลกได้มาด้วยเลือดและเนื้อของผู้อื่น ต้องเอาชีวิตเป็น ถิ่นมากไปพล่าเล่น เพื่ออำนาจตามความอยากอันร่ำร้อนของตน

เรื่องเหล่านี้ น่าจะเป็นตัวอย่างดีพลสำหรับผู้มีอำนาจทั้งหลายที่กำลังใช้อำนาจกระทำไทยดินแดนและทรัพย์สินต่าง ๆ เข้ามาหาตน ให้สำนึกกันว่า ในที่สุด ทุกสิ่งทุกอย่างก็ต้องตกเป็นสมบัติของประเทศของโลก ตนมีสิทธิเพียงอาศัยใช้ชั่วคราวเท่านั้น เมื่อเป็นดังนี้ ควรหรือที่จะประจบบอกลูกศรกรรมเพื่อแลกเอา สมบัติอันไม่จริงยั่งยืนอะไรเลย แล้วทิ้งเอาความเศร้าหมองแห่งชีวิตไว้เบื้องหลังให้ คนทั้งหลายเยาะเย้ยติเตียน

เขาเหล่านั้นมิได้เคยสำนึกบ้างเลยหรือว่า การหนีโง่งเบียดบังเอาทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเป็นธรรมนั้น มันเป็นเรื่องการตีมันที่เจ็ดด้วยยาพิษ แม้จะ ระวังความกระหายได้ชั่วคราว แต่ในไม่ช้าความตายก็ต้องมาถึงอย่างแน่นอน

การปฏิบัติธรรมดำเนินชีวิตตามธรรม แม้จะให้ความลำบากใจบ้างในเบื้องต้น แต่ก็อำนวยความสะดวกให้แก่ตนในเบื้องปลาย เสมือนชาวสวนผู้ฉลาด ห่มนรต์น้ำพรวนดินต้นไม้ ทนลำบากในเบื้องต้นเพียงเล็กน้อย แต่มีผลเป็นความสุขสมบูรณ์ที่ยั่งยืนนาน

พระเจ้าอโศกทรงตรัสกรองอย่างลึกซึ้งในเรื่องสมบัติและวิบัติ จนจวนรุ่งสางแล้วพระองค์จึงบรรทมหลับ วันรุ่งขึ้น ทรงแต่งตั้งเจ้าชายองค์หนึ่งแห่งแคว้นกาลิงค์ให้ดำรงรัชสมบัติต่อไป ส่วนพระองค์ทรงนำทัพเสด็จกลับนครปาฏลิบุตรเมื่อวันฉัตรวันอาทิตย์ เสด็จทอดยาวไปทางตะวันออกมากแล้ว

ระหว่างทางเสด็จจากแคว้นกาลิงค์สู่มคธนั้น พระองค์มิได้ทรงละเลยการสำรวจพื้นภูมิประเทศ และประชากรของพระองค์ เมื่อทรงพักแรม ณ แห่งใดในเวลาค่ำคืน พระองค์พร้อมด้วยศิขรินและเวณูปาลจะทรงปลอมพระองค์เป็นคนสามัญเที่ยวดูความเป็นอยู่ของประชาชนในถิ่นนั้น ๆ

แล้ว พระองค์ก็ทรงตระหนักยิ่งขึ้น ภารกิจของพระองค์นั้นมิใช่การกรีธาทัพยัยีดินแดนต่าง ๆ แต่ควรเป็นการบำรุงอาณาประชาราษฎร์ในเขตครอบครองของพระองค์ให้อยู่ดีกินดี มีเมตตากรุณาต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน

พระองค์ทรงได้ประจักษ์ด้วยสายพระเนตรของพระองค์เองแล้วว่า คนส่วนใหญ่ยังยากจน ยังมีภาระดินรนเรื่องแสวงหาอาหารมาใส่ปากท้อง บางครอบครัวที่พระองค์ทรงเห็นมาจนค้ำแล้ว ลูก ๓ คนกำลังร้องให้ทรนทราย แม่นั่งร้องไห้ปลอบลูกอยู่ความหวัง หวังการกลับมาแห่งสามีตนพร้อมด้วยข้าวสารสักกอบหนึ่ง เพื่อประทังชีพของ ๕ ชีวิตให้ชะลอบไปได้ถึงวันพรุ่ง เขาไม่มี

๑ วัฒนฉาชากาล กาลมัย

แล้ว พระองค์ทรงตระหนักยิ่งขึ้น ภารกิจของพระองค์นั้น มิใช่การกรีธาทัพยัยีดินแดนต่าง ๆ แต่ควรเป็นการบำรุงอาณาประชาราษฎร์ ในเขตครอบครองของพระองค์

แม้เพียงชั่ววูบสักคนหนึ่งในครอบครัว เด็กน้อยชิดชิดด้วยดวงใจมาหาไทย และ
หน้าตาเศร้าหมอง เพราะทุกข์ทรมานทั้งทางกายและจิตใจ

บางครั้งครั้นสามิภรรยาเล่าว่าทูตที่กันน้อยมาหมดละเอีย เมื่อฟังแล้วได้
ความว่าเป็นหนี้สินเขมามากล้นพ้นตัว ฝ่ายสามีไทยบอภรรยา ฝ่ายภรรยาก็เล่าความ
อันเป็นการพนัน หมายความว่าในการพนันเงินไม่พอมาครั้งนั้น

ยังมีเรื่องอื่นๆ อีกมาก ประชาชนส่วนใหญ่มองอาจตัวไม่รอด ถึงกระเลียด
กระสอแหงนว่ายอยู่ในทะเลชีวิตอย่างทุกข์ทรมาน เป็นเวรกรรมของพ่อของคำ
ที่จะต้องดิ้นรนเร่ร่อนนี้โดยแรงตัวน หนักอึ้งหนักทั้งใจของพระธิดาที่ใจ รวดร้อน
เพราะความอดอยากแร้นแค้นของประชาชน จิตบุรีร้ายแรงของประชาชน คือ
ความอดอยากทั่วไทย พระองค์จะต้องช่วยประชาชนไว้กับความเดือดร้อนไม่ใช้
พาพาพาไปตายในสมรภูมิ

พระธิดาในโปรดเกล้าฯเสวยพระสมโภชพระธิดาในพระที่นั่ง
อัญชลนิเวศน์ มีพระตำหนักที่ประทับตามเสวยพระที่นั่งในทูล

รอยแห่งความดี

พระเจ้าอโศกมีพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง (ในหลายพระองค์) พระนามว่า กุณालะ เพราะมีดวงพระเนตรงามยิ่งเหมือนนกกุณालะในป่าหิมพานต์ พระเจ้าอโศกทรงพอพระทัยในดวงเนตรของเจ้าชายมาก ถึงกับทรงเปล่งพระอุทานว่า “ไม่มีเลย โอรสของเรา ไม่มีใครมีดวงเนตรงามอย่างนี้เลย”

พระมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าอโศก พระนามว่า ดิษยรักษิตา ยังอยู่ในวัยสาวและสวยมาก ทรงหลงรักเจ้าชายกุณาละเหลือเกิน ทรงยั่ววนชวนเชิญให้เจ้าชายร่วมอภิรมย์กับพระนาง แต่เจ้าชายกุณาละทรงปฏิเสธ เป็นเหตุให้พระนางโกรธแค้นหาทางทำลายเจ้าชายเพื่อให้สมแค้น

โอกาสของพระนางมาถึง เมื่อเกิดกบฏขึ้นที่เมืองตักศิลา พระเจ้าอโศกทรงส่งเจ้าชายกุณาละไปปราบกบฏ ประชาชนทราบที่เจ้าชายกุณาละเสด็จมาก็ต้อนรับด้วยความยินดี และทูลให้ทราบความจริงว่า พวกเขาไม่ได้เป็นกบฏต่อพระองค์หรือพระเจ้าอโศก เพียงแต่พวกเขาก่อความวุ่นวายขึ้น เพราะทนต่อการกดขี่ของพวกเสนาบดีและอำมาตย์ที่ทุจริตคดโกงไม่ไหว เจ้าชายกุณาละดำเนินการจัดการปกครองใหม่ให้เรียบร้อย เป็นที่ชื่นชมโสมนัสของราษฎรทั่วหน้า

ขณะที่เจ้าชายกุณาละประทับอยู่ที่เมืองตักศิลานั้น พระเจ้าอโศกประจวบกับพระนางดิษยรักษิตาทรงชวนชายเฝ้าพระทัยใส่จนหายประจวบ ทรงเฝือกบนพระทัยพระราชทานพรว่า พระนางต้องการสิ่งใดจะพระราชทาน พระนางจึงทูลขอมีย่านจครองราชสมบัติ ๗ วัน ที่แรกพระเจ้าอโศกไม่ทรงอนุญาต แต่พระนางก็ทรงย้อนวนครั้งแล้วครั้งเล่าอ้างถึงพระวาจที่ตรัสประทานพร พระเจ้าอโศกจึงทรงยินยอม

พระนางได้แอบส่งพระราชสารในพระนามาภิไธยของพระเจ้าอโศกหาเจ้าชายกุนालะมีความผิดอันเป็นโทษร้ายแรง ความแตกออกมาเมื่อเจ้าชายกุนาละเสด็จมาตักศิลาแล้ว เพราะฉะนั้นให้ชาวนครตักศิลาลงโทษเจ้าชายกุนาละโดยการควักพระเนตรทั้งสองข้างออกเสีย มีเพชรมาดใจเทียมคนหนึ่งควักดวงพระเนตรของเจ้าชายออก พร้อมๆ กับเสียพระเนตรภายนอกนั้นเอง เจ้าชายกุนาละก็ได้ธรรมจักขุ คือ ดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นโสดาบัน

เจ้าชายกุนาละพร้อมด้วยพระชายากาญจนมาลา เสด็จออกจากเมืองตักศิลามุ่งสู่นครปาฏลิบุตร ในระหว่างทางเลี้ยงชีพด้วยการขอทาน เมื่อเสด็จถึงนครปาฏลิบุตร แสดงความจำนงจะขอเข้าเฝ้าพระเจ้าอโศก แต่คนเฝ้าประตูชั้นในไม่ยอมให้เข้าเฝ้า แม้จะทวงอ้างว่าเป็นเจ้าชายกุนาละก็ไม่มีใครเชื่อ เพราะพระรูปกายเปลี่ยนแปลงไปมากจนใครๆ จำไม่ได้ คนเฝ้าประตูให้ไปพักที่โรงรถหลวง ตอนเช้าเจ้าชายกุนาละทรงติดพันรำพันถึงอดีตและเหตุที่ต้องเสียพระเนตร พระเจ้าอโศกทรงสดับเสียงพินนั้น ทรงจำได้ว่าเป็นเสียงพินของเจ้าชายกุนาละ จึงให้ราชองครักษ์ไปนำผู้ติดพินมา เมื่อทรงฟังพินจนานๆ และทรงสนทนาวานานๆ ก็ทรงระลึกได้และจำได้ ทรงโหม่นสออย่างยิ่งที่พระราชปิโยรสต้องทรงตกระกำลำบากถึงปานนั้น

ภายหลังทรงสืบทราบแน่ชัดว่าเป็นการกลั่นแกล้งของพระนางติษยรักษิตา ทรงแค้นพระทัยยิ่งนัก ออกพระโอษฐ์ว่าจะประหารชีวิตพระนางเสีย

เมื่อได้ทรงสดับพระดำรัสของสมเด็จพระราชบิดาดังนั้น เจ้าชายกุนาละผู้เปี่ยมไปด้วยความกรุณาเป็นอันมาก มีความสงสารยิ่งนัก เป็นผู้ละได้แล้วซึ่งความพยาบาท ได้ถวายบังคมพระราชาแล้วทูลว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ความเจ็บแค้นของพระองค์หม่อมฉันก็เห็นอยู่ หม่อมฉันขอพระราชทานพระกรุณากราบบังคมทูลขอความบางประการ หากมีพระบรมราชานุญาต”

เมื่อจอมจักรพรรดิอโศกทรงอนุญาตแล้ว เจ้าชายจึงกราบบังคมทูลว่า “พระองค์ผู้ประเสริฐ หม่อมฉันเชื่อว่าการทำลายพระชนม์ของพระนางติษย-

รักษิตานั่น ไม่อาจช่วยให้หม่อมฉันมีดวงเนตรดีดังเดิมได้ อึ่งนั้นเอานำความ
 เสื่อมพระเกียรติยศมาสู่พระองค์ หากได้ผลของธูลีพระบาททรงโปรดหม่อมฉัน
 แล้ว หม่อมฉันใคร่ขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่พระนางติษยรักษิตาในครั้ง
 นี้ สิ่งใดในโลกที่จะมีผลยิ่งกว่าขันติและเมตตาฉัน มีได้มี ขวรมทั้งสออย่างนี้
 อันพระสุคตเจ้าผู้เป็นที่เลื่อมใสยิ่งแห่งพระองค์ ทรงสรรเสริญไว้แล้วมากมาย
 เช่นว่า

ความอดกลั้นต่ออารมณ์อันยั่ววนให้โลก ไกรษ
 และหลงเป็นตบะอย่างยิ่ง

ความอดทนนำความสุขมาให้ ความอดทนเป็น
 ตบะของผู้บำเพ็ญตบะ

ความอดทนเป็นอสังการของนักปราชญ์

ผู้มีเมตตาและขันติ ย่อมเป็นผู้มียศ อยู่เป็นสุข
 เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์

เพราะฉะนั้น หม่อมฉันจึงใคร่ขอพระราชทานอภัยโทษแก่พระมารดาในครั้งนี้”

เจ้าชายได้กราบทูลต่อไปว่า “แม้จะได้รับทุกขทรมันใหม่ถึงปานนี้
 หม่อมฉันก็ไม่รู้สึกเจ็บแค้นเลย ไฟคือโศกมิได้ลามเลียจิตใจของหม่อมฉันเลย
 ภายในจิตใจของหม่อมฉันไม่มีอะไรเลย นอกจากความรู้สึกกตัญญูต่อพระมารดา
 ผู้สั่งให้คว้านัยน์ตาของหม่อมฉัน เพราะเมื่อหม่อมฉันเสียมั่งสัจจะอันเป็นของ
 ไม่จริงนี้แล้ว หม่อมฉันก็ได้ธรรมจักขุซึ่งเลิศค่ากว่า เพื่อเป็นพยานในสัจจะนี้
 ด้วยเดชแห่งสัจจะจางา ขอให้มนัยน์ตาทั้งสองข้างของหม่อมฉันจงกลับดีดังเดิม”

พละนภาพแห่งสัจจะนั้นเมื่ออยู่จริง ดังนั้นพอเจ้าชายอธิษฐานตั้งสัจจะจางา
 ยังมีทันขาดคำดี พระเนตรก็ปรากฏขึ้นเหมือนเดิม

พระเจ้าอโศกและพระนางติษยรักษิตา ทรงตกตะลึงอย่างมาก ไม่ทรง
 นึกเลยว่าเหตุการณ์จะเป็นไปได้ถึงปานนั้น พระนางกัญจนมาลาเล่า ทรงตื่นตื่น

และปลื้มพระทัยไม่มีอะไรเปรียบปาน ทรงกระโดดเข้าสวมกอดพระสวามี พระ
เจ้าพันแห่งคุณความดีนานประการ น้าพระเนตรเองพระพักตร์ด้วยดี

จอมจักรพรรดิก็เช่นกันเข้าสวมกอดพระโอรส เหมือนแก้วกันแวววาว
ส่องลอยมาจากอากาศสู่พระหัตถ์ แต่พระนางติชยรักภิตานั้นไม่กล้าทำเช่นนั้น
กลัวหมอบลงแทบพระบาทของเจ้าชาย มิได้รังเกียจสักนิดหนึ่งว่า เจ้าชายนั้น
ทรงอยู่ในฐานะเป็นโอรสของพระนาง

อา ชรรมานุภาพยังมีผลอัศจรรย์อะไรปานนี้ จริงแน่แล้ว ชรรมย่อม
รักษาประเพณีธรรมเสมือนร่มคันใหญ่ในฤดูฝน บุคคลผู้ไม่ทิ้งธรรม ธรรม
ย่อมไม่ทิ้งเขา ผู้ละทิ้งธรรม ชรรมย่อมให้ความสุขแก่เขา คงไม่เล้าโลมให้เขา
เห็นใจกับภรรยาที่หย่าร้างแต่อยู่ใกล้ชิด ไม่คิดจองเวรจองกรรมแก่ผู้ใด มิใช่
ปล่อยไปทิ้งสงสารเสีย อา ชรรมานุภาพ

กระนั้นก็ตาม พระเจ้าโยกราบสั่งให้นำพระนางติชยรักภิตาไปจองจำ
ในที่คุมขัง เพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดให้สมควรแก่โทษานุโทษ เพื่อผล
ความยุติธรรมไว้ในโลก พระองค์เป็นผู้ปกครองจะต้องลงโทษผู้กระทำผิด เพื่อ
ให้เขาสำนึก และเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้อื่นต่อไป ทราบว่าพระนางติชย-
รักภิตา ได้ส่นพระชนม์ในที่คุมขังนั่นเอง

จอมจักรพรรดิทรงสงสัยเรื่องพระเนตรของเจ้าชายคุณาคระมาก วัน
รุ่งขึ้นจึงรับสั่งให้ศักริน ศาสวัตและฉนวนาลเข้าเฝ้า โดยเฉพาะศาสวัตเวลานี้
พระราชธิดาต้องการมาก เพื่อช่วยเปลี่ยนชื่อกษัตริย์ของพระองค์

“เป็นไปได้อย่างไรศาสวัต” พระราชธิดาตรัสถาม “ด้วยการตั้งจิตอธิษฐาน
ปลงสัจจาเพียงเท่านั้น ตาซึ่งบอดไปแล้วกลับคืนตาโดยฉับพลัน”

จอมจักรพรรดิทรงเห็นแก่เสนาบดีพระโอรส เหมือนแก้วกันแวววาว
ส่องลอยมาจากอากาศสู่พระหัตถ์ แต่พระนางติชยรักภิตานั้นไม่กล้าทำเช่นนั้น
กลัวหมอบลงแทบพระบาทของเจ้าชาย มิได้รังเกียจสักนิดหนึ่งว่า เจ้าชายนั้น
ทรงอยู่ในฐานะเป็นโอรสของพระนาง

“ขอเดชะ” ศาสตราจารย์บังคมทูล “เป็นได้หรือไม่ได้ พระองค์ก็ได้ทอดพระเนตรด้วยพระองค์เองอยู่แล้ว เป็นตัวยกย่องชัดเจน จนแม้จะมีคำอธิบายอะไรเพิ่มเติม”

“ศาสตราจารย์หมายความว่าอะไรเป็นข้อลึกลับในเรื่องนี้ ฉันงงเหลือเกิน มันไม่น่าเป็นไปได้เลย แต่นี่ฉันเห็นด้วยตาของตัวเอง มันเป็นไปได้จริง ๆ เป็นไปแล้วเวลานี้ ลูกคุณาสะสวยงามเหมือนเดิม”

“ไม่มีข้อลึกลับอะไร” ศาสตราจารย์ทูล “แรงอธิษฐานซึ่งอยู่บนรากฐานแห่งกุศลกรรม สัจจาจาซึ่งมีเมตตากรุณาเป็นตัวนำนั้นให้ผลเกินคาดหมาย อนึ่ง เจ้าชายคุณาสะนั้น ทรงเป็นโสดาบันบุคคล มีบารมีธรรม มีพระทัยบริสุทธิ์ มากกว่าสามัญชนหรือปุถุชน ท่านเป็นผู้ยึดมั่นในธรรมตลอดมา แม้พระนางติพยรักษิตาทรงทำความเจ็บปวด ให้ถึงขนาดนั้น ก็ไม่มีพระทัยคิดประทุษร้ายตอบแม้แต่หนึ่ง บุคคลผู้ยึดมั่นอยู่ในธรรม เมื่ออธิษฐานปรารถนาสิ่งใด ก็มักสำเร็จเสมอ”

“ขอเดชะมหาราช” ศาสตราจารย์ทูลต่อไป “บุคคลผู้อันกุศลกรรมอุม্মชูแล้วดีกว่าอะไรอุม্মชูทั้งหมด เพราะไม่มีอะไรขัดขวางได้ บุคคลผู้อันบาปกรรมลงโทษก็เหมือนกัน ไม่มีอะไรต้านทานได้ หากบุคคลเป็นผู้อุม্মชู ความเจ็บปวดตรวนความตายอาจทำลายการอุม্মชูนั้นได้ หรือบุคคลลงโทษ ผู้ถูกลงโทษอาจหลบหลีกเลี่ยงหนี เพราะโลกนี้ยังกว้าง แต่บุคคลที่กรรมชั่วลงโทษ ถึงคราวที่กรรมชั่วจะให้ผล เขาจะหลบหลีกไปอยู่ที่ใด ไม่ว่าบนท้องฟ้าหรือในมหาสมุทร บนภูเขาหรือท้องน้ำ ในป่าหรือปราสาท ก็ไม่อาจหลบหลีกวิบากแห่งกรรมนั้นได้ เมื่อถึงคราวที่กุศลกรรมอันสั่งสมไว้จะผลิตผล อุม্মชู ใครขัดขวางคนนั้นก็ถึงความวิบัติ เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ‘ไม่มีแรงใดเสมอด้วยแรงกรรม’

เจ้าชายคุณาสะก็เป็นท่านองนี้ เมื่อแรงแห่งกุศลกรรมช่วยอุม্মชู ก็ไม่มีสิ่งใดขัดขวางได้ เมื่อแรงแห่งอกุศลกรรมจะให้ผลก็บันดาลให้เป็นไปแม้สิ่งที่ไม่คาดฝัน”

คำกวีเสนาของศาสตราจารย์โดยย่อทำให้พระราชาทรงปราโมชและทรง

เพิ่มพูนอุตสาหกรรมในกุศลจริยา ตั้งพระทัยหนักแน่นยิ่งขึ้นว่าตลอดพระชนมชีพนี้ จะทรงฝึกฝนแต่กุศลจริยา สัมมาปฏิบัติทั้งทางโลกและทางธรรม

ข่าวเรื่องเจ้าชายกุณเฑาะว์ รื้อไหลออกไปจากราชสำนักสู่ประชาชน ที่ละน้อย เมื่อวันเวลาล่วงไปข่าวนั้นก็แพร่กระจายมากขึ้นจนเป็นที่รู้กันทั่ว ทุกคนพอใจที่พระนางติษยรัักษิตาตายในที่คุมขัง และพอใจต่อกรรมอันงาม ของเจ้าชายกุณเฑาะว์ พระองค์มิได้ทำให้ประชาชนผิดหวังเลย งามทั้งรูป ทั้งพระเนตรและพระทัย ผู้เฒ่าผู้แก่เริ่มสอนบุตรมิให้เอาอย่างพระนางติษยรัักษิตา สอนบุตรชายให้ดำเนินตามอย่างกุลกระหม่อมกุณเฑาะว์ผู้ประเสริฐ

รอยที่บุคคลดำเนินไปนั้น ย่อมตรึงตราอยู่ในความรู้สึกของผู้อื่นอยู่เสมอ ผู้ทำรอยดีไว้ นอกจากจะประสบผลดีด้วยตนเองแล้ว ยังเป็นการประทับใจ รอยไว้ให้คนรุ่นหลังถือเป็นทิฏฐานุคติ* ดำเนินตาม เชื่อว่าได้บุญสองชั้น

สำหรับรอยชั่วนั้นก็มิประโยชน์ สำหรับคนฉลาด จะได้ถือเป็นบทเรียนว่า การทำอย่างนั้นเป็นความชั่วแล้วเลี้ยวเสีย แต่หากคนอื่นดำเนินตาม ผู้ทำรอยไว้ ก็ควรจะประสบบาปสองชั้นเช่นกัน การสอนนั้นเมื่ออยู่สองอย่าง คือสอนโดยพูด ให้ฟังอย่างหนึ่ง และสอนโดยทำอย่างให้ดูอีกอย่างหนึ่ง การทำอย่างไม่ดีจึงชื่อว่า สอนให้คนทำไม่ดี โดยที่ทั้งผู้สอนและผู้ตามได้ทำไปโดยไม่รู้ตัว

ฉะนั้นพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ลัทธิที่สอนคน มิให้เชื่อ บุญเชื่อบาปนั้นจึงเป็นเหมือนไขหรือลอบที่ดักปลา มันตั้งอยู่เพื่อความพินาศ แห่งปลาที่หลงเข้าไปในเครื่องดักนั้น

คุณความดีของเจ้าชายผู้ประเสริฐได้แผ่กระจายไปทั่วอาณาจักรมคธ สมตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “กลิ่นศีลหอมไปได้ทั้งตามลมและทวนลม เป็นกลิ่นหอมกว่าสุคนธชาติทั้งปวง” และว่า “สัตบุรุษย่อมปรากฏในที่ไกล เหมือนหิมวันตบรรพต อสัตบุรุษ แม้อยู่ในที่ใกล้ก็ไม่ปรากฏ เหมือนลูกศรที่ บุคคลยิงไปในที่มืดในราตรี” และว่า “เกียรติย่อมไม่ละผู้ประพฤติธรรม”

* ทิฏฐานุคติ ตัวอย่าง

เกียรติย่อมไม่ละทิ้งผู้ประพฤดิธรรม เจ้าชายกุนालะทรงประพฤดิธรรม
สม่ำเสมอ จึงพึงไปด้วยเกียรติ และเป็นเกียรติที่แท้จริง มิใช่เกียรติปลอมที่
บุคคลชั่วคราวหามาโดยการเบียดเบียนผู้อื่น โดยการทำลายเกียรติของผู้อื่น เพื่อ
ผดุงเกียรติของตน มิใช่เกียรติซึ่งตั้งอยู่บนการคดโกงทุจริต ถ้าจะมีเกียรติเพราะ
เหตุนั้นก็เป็นคนไร้เกียรติเสียดีกว่า เพราะเกียรติอย่างนั้นก่อแต่ความทุกข์ใจให้
แม้จะถือว่าเป็นคนมีเกียรติโดยตำแหน่งหน้าที่ แต่ใจของคนหาญไม่

เรื่องของเจ้าชายกุนาละได้แพร่สะพัดเข้าไปแม้ในหมู่ภิกษุสงฆ์ ท่าน
เหล่านั้นต่างชื่นชมยินดีอนุโมทนาต่อน้ำพระทัยอันประเสริฐของเจ้าชายผู้มี
ดวงเนตรเหมือนนกยูงละ ภิกษุหลายรูปนั่งหลับตาภาวนาวรรณให้เจ้าชายมี
พระชนมายุยืนนาน ปราศจากโรคภัยเบียดเบียน

นี้แหละความดี มิใช่จะก่อปราโมชให้แก่ผู้ทำเองเท่านั้น แม้ผู้อื่นเมื่อได้
ทราบก็พลอยปิติไปด้วย มันให้ผลเป็นความชื่นใจทั้งแก่ผู้ทำและผู้รับทราบ ส่วน
ความชั่วนั้นมีผลตรงกันข้ามคอยบั่นทอนสุขภาพจิตของผู้ทำให้เสื่อมโทรม นำ
ความผิดหวังมาสู่ปัญชนมบีฑามารดาและญาติพี่น้อง เป็นต้น จึงควรหลีกเลี่ยง
ความชั่วทั้งหลายเสีย

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

“บัณฑิตในโลกนี้ เมื่อเรี่ยวแรงกำลังและความพยายามยังมีอยู่ ควร
เว้นบาปทั้งหลายเสีย เหมือนคนมีจักษุติ เมื่อเดินทาง เว้นทางอันเป็นหล่มเลน
เสียฉะนั้น”

พระเจ้าอโศก สมเด็จพระราชาบิดาของเจ้าชายกุนาละนั้น ทรงปลื้ม
พระทัยอย่างใหญ่หลวง ทรงอัมเอมกับความดีงามของเจ้าชายกุนาละ พระราช
โอรส

ก็อะไรเล่าจะนำปิตุปราโมชมาให้แก่บิดามารดาเสมอด้วยการได้ทราบว่า
บุตรธิดาเป็นคนดี เป็นที่ยกย่องสรรเสริญของคนทั่วไป อะไรเล่าจะนำความสุขใจ
มาให้แก่บิดามารดาเสมอด้วยการได้เห็นบุตรธิดาได้เหยียบรอยอันเป็นมงคลไว้
ให้คนทั้งหลายได้เห็นเป็นตัวอย่างแล้วดำเนินตาม

พระเจ้าอโศกกับพระพุทธศาสนา

สังภาษนาครั้งที่ ๓

ถึง พ.ศ. ๒๓๔ ครั้งนั้นปรากฏว่ามีพวกเดียรฉัตร (นักบวชนอกพุทธศาสนา) ปลอมเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนามาก เพื่อหวังได้ลาภสักการะและกรบารุญด้วยปัจจัย ๔ จากพระเจ้าอโศกมหาราชและประชาชน

เนื่องจากปลอมเข้ามาบวช ไม่ได้บวชด้วยศรัทธาเลื่อมใสจึงไม่รู้จักพุทธศาสนาที่แท้จริง ได้แสดงลักษณะธรรมนิยมประเพณี ความเชื่อถือและหลักคำสอนของพวกตนว่าเป็นพุทธศาสนา เหตุการณ์ครั้งนี้เกิดขึ้นหลังจากพระเจ้าอโศกมหาราชเสวยราชย์แล้ว ๑๖ ปี คือเสวยราชย์เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๘ หลังจากเสวยราชย์แล้ว ๘ ปี จึงหันมาเลื่อมใสพระพุทธศาสนา และทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดียิ่ง

ในกาลนั้นพระสงฆ์ได้แตกแยกกัน รังเกียจในความประพฤติของกันและกัน เพราะไม่แน่ใจว่า ใครเป็นพระแท้ ใครเป็นพระปลอม จึงตทำอุโบสถสังฆกรรมเสียถึง ๗ ปี

พระเจ้าอโศกมีพระประสงค์จะให้พระสงฆ์ทำอุโบสถสังฆกรรมตามพระพุทธบัญญัติ รับสั่งให้อำมาตย์ผู้หนึ่งไปไกลเกลี้ย แต่พระสงฆ์ผู้มีศีลบริสุทธิ์ไม่ยอมร่วมสังฆกรรมกับพระเดียรฉัตรปลอมบวช อำมาตย์ผู้นั้นถือว่า พระสงฆ์ขัดพระบรมราชโองการ จึงฆ่าภิกษุผู้มีศีลเสีย ๒-๓ รูป จนพวกพระติสสเถระ (เจ้าชายวัดโศกพระอนุชาของพระเจ้าอโศก) มานั่งค้นไว้ว่าอำมาตย์จึงไม่กล้าฆ่า

พระเจ้าอโศกทรงทราบเรื่องนี้แล้วทรงเสด็จพระทัยกลัวบาปกรรม จึงเสด็จไปวัดโศการาม ตรัสถามพระสงฆ์ว่า บาปจะตกถึงพระองค์หรือไม่ บางพวกว่าตกถึง บางพวกว่าไม่ตกถึง เมื่อเป็นดังนี้จึงทรงลงเลพระทัย รับสั่งถามว่ามีพระเถระผู้ใดบ้างที่มีปัญญา รอบรู้ในพระพุทธรวณะพอที่จะคลายกังขา

ของพระองค์ได้ ภาณุทั้งหลายทูลว่ามีพระเถระผู้หนึ่งชื่อพระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระ สถิตอยู่ ณ อโศกตบรวรพต ตอนต้นของแม่น้ำคงคา เป็นพระชีณาสพ^{๙๙}ผู้เฒ่า

พระเจ้าอโศกจึงให้พระมหาเถระผู้ใหญ่และมหาอำมาตย์ไปนิมนต์พระโมคคัลลีสบุตรมาช่วยแก้ข้อกังขาของพระองค์ พระโมคคัลลีสบุตรถวายวิสัชนาว่า พระองค์ไม่ต้องรับบาป เพราะไม่มีเจตนาให้อำมาตย์ไปฆ่าพระ อำมาตย์ทำไปโดยพลการเพราะโง่เขลา บาปนั้นตกแก่อำมาตย์ผู้เดียว พระเจ้าอโศกทรงสดับแล้วพระทัยปลอดโปร่ง

พระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระและพระเจ้าอโศกมหาราชมีความเห็นร่วมกันที่จะชำระมลทินพระศาสนา จึงให้จับพระปลอมเสียเป็นจำนวนหมื่น (มีตัวเลขบอกถึง ๖๐,๐๐๐ รูป) แล้วพระโมคคัลลีสบุตรให้ประชุมพระสงฆ์ผู้บริสุทธิ์ จำนวน ๑,๐๐๐ รูป ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ สรุปได้ดังนี้

สังคายนาครั้งที่ ๓ ทำที่อโศการาม เมืองปาฏลิบุตร นครหลวงของแคว้นมคธสมัยนั้น พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์อุปถัมภ์ พระโมคคัลลีสบุตรติสสเถระเป็นประธานสงฆ์ (เวลานั้นอายุได้ ๗๒ ปี) พระสงฆ์อรหันต์ประชุมกัน ๑,๐๐๐ รูป เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔ หรือ พ.ศ. ๒๓๕ ทำอยู่ ๕ เดือนจึงเสร็จเรียบร้อย

ส่งสมณทูตออกต่างประเทศ

หลังจากสังคายนาครั้งที่ ๓ แล้ว พระเจ้าอโศกและพระโมคคัลลีสบุตรทรงพิจารณาเห็นว่า พระพุทธศาสนาอาจจะดำรงอยู่ไม่ยั่งยืนในอินเดีย จึงสมควรส่งสมณทูตออกประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ เมื่อว่าเมื่อเสื่อมสูญจากอินเดียแล้ว พระพุทธศาสนานั่นเป็นประโยชน์แก่โลกก็มีปรากฏอยู่ในประเทศอื่น ๆ จึงส่งสมณทูตออกเป็น ๙ สายดังนี้

๑. คณะพระมหัชนันทิกะ ไปเผยแผ่ศาสนาที่แคว้นกัศมีระและแคว้นคันธาระ (ปัจจุบันคือดินแดนแถบตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย คือรัฐแคชเมียร์ และบางส่วนของอัฟกานิสถาน)

^{๙๙} พระชีณาสพ ผู้สันนิษฐาน หมายถึงพระอรหันต์

๒. คณะพระมหาเถระ ไปยังแคว้นมทิสมนทล ทางใต้ของอินเดีย (ต่อมาเรียกว่า แคว้นไมซอร์ ปัจจุบันคือรัฐกรรณฏัก)

๓. พระรักชิตเถระ ไปยังวนวาสีประเทศ ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย (ปัจจุบันคือรัฐเคราลาภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย)

๔. คณะพระธรรมรักชิต ไปยังอปรันตกชนบท (ได้แก่แถวชายทะเลเหนือเมืองบอมเบย์ในปัจจุบัน)

๕. คณะพระมหารธรรมรักชิต ไปยังมหารัฐประเทศ (หรือแคว้นมหาราษฎร์ ตะวันออกเฉียงเหนือของบอมเบย์หรือแคว้นเดกกันตอนบน)

๖. คณะพระมหารักชิต ไปยังโยนกประเทศ (ได้แก่ประเทศกฤษในเอเชียกลาง เทนือประเทศอิหร่านต่อขึ้นไปจนถึงเตอร์กีสถาน)

๗. คณะพระมัชฌิมะ ไปยังทิมวันตประเทศ (คืออินเดียเหนือแถบภูเขาหิมาลัยและประเทศเนปาลในปัจจุบัน)

๘. คณะพระโสณะ และพระอุตตระ ไปยังดินแดนสุวรรณภูมิ (ได้แก่ดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีนครปฐมเป็นจุดศูนย์กลาง)

๙. คณะพระมหินทเถระ ราชโอรสของพระเจ้าอโศก ไปยังลังกาทวีป (คือประเทศศรีลังกาปัจจุบัน)

อนาคตตั้งสมณ (ญาณรู้อนาคต) ของพระมหาเถระโมคคัลลสีบุตร นับว่าถูกต้อง เทียงตรง เพราะต่อมาพุทธศาสนาก็ไปแพร่หลายมั่นคงอยู่ในนานาประเทศ เช่น ประเทศลังกาและไทย เป็นต้น ส่วนในอินเดียค่อยๆ เสื่อมลงจนดับวูบสูญสิ้นไปในที่สุด จนกระทั่งบัดนี้ก็ยังทำให้พินทุขึ้นได้โดยยาก

ทรงปฏิบัติธรรมและทรงชักชวนให้ราษฎรปฏิบัติธรรม

พระเจ้าอโศก เมื่อกลับพระทัยจากการทรงยินดีในการสงคราม และทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาแล้วก็ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่เคร่งครัดในศาสนา

อย่างยิ่ง ทรงเป็นพุทธมามกะที่ดี ทรงปฏิบัติธรรมและทรงชักชวนให้ราษฎร
ของพระองค์ปฏิบัติธรรม

พระองค์ได้พยายามนำหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้ามาเป็น
แนวนโยบายในการปกครองรัฐ ทรงตระหนักแนวช่วยชนะโดยเดชานุภาพนั้น
ดำรงอยู่ชั่วระยะเวลาอันสั้นนัก เพียงชั่วอายุคนหรือบางที่ไม่ถึงชั่วอายุคนเสียอีก
แต่ชัยชนะโดยธรรมานุภาพนั้นยืนยงได้นานเท่าอนันต์ ชัยชนะโดยธรรมนี้ก่อให้เกิด
เกิดปิตृปราช นำมาซึ่งความรักใคร่สนิทสนมซึ่งกันและกัน แม้พระราชโอรส
แวนแคว้นอื่น ๆ เมื่อทรงทราบถึงพระราชอัธยาศัยและการประพฤติดีธรรมของ
พระเจ้าอโศกแล้วก็ทรงถือเอาเป็นตัวอย่าง เช่น กษัตริย์โยนกทรงพระนามว่า
อันติโยคะ (คือพระเจ้าแอนติโอคัสที่ ๒ แห่งประเทศซีเรีย) พระเจ้าตุรมายะ
(คือพระเจ้าปโตเลมีแห่งอียิปต์) พระเจ้าอันติเกนะ (คือพระเจ้าอันติโกนราชา
แห่งมาซิโดเนีย) พระเจ้าอลิกสุนทระ (คือพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ ราชานแห่งเมือง
เอปรัส) พระเจ้ามณะ (คือพระเจ้ามาคัส เจ้าครองนครเล็ก ๆ นครหนึ่งอยู่ถัด
อียิปต์ไปทางทิศตะวันออก) พระเจ้าอโศกทรงประกาศสั่งสอนทวยราษฎร์ของ
พระองค์ว่า ชัยชนะแท้ที่จริงมีแต่ชัยชนะโดยธรรมานุภาพเท่านั้น เป็นการ
แปลกประหลาดที่ว่า พระองค์ไม่เคยทรงแพ้ในสงครามเลย กองทัพก็ทรงมีอยู่
พร้อมและเกรียงไกร แต่ทรงเลิกการแผ่เดชานุภาพมาทรงแผ่ธรรมานุภาพแทน
นับว่าเป็นความอัศจรรย์ประการหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์โลก

ทรงอุทิศพระองค์เป็น ธรรมทาส คือเป็นผู้รับใช้ธรรม ถือธรรมเป็น
ใหญ่ ทรงตระหนักว่า ถ้าผู้ปกครองรัฐทั้งหลายใช้ธรรมในการปกครองแล้ว
ราษฎรจะอยู่เป็นสุข

นอกจากนี้ เมื่อเสด็จประพาส ณ ที่ใดก็เสด็จประพาสเพื่อธรรม คือ
การเยี่ยมเยียนสมณะผู้มีศีล การเสด็จไปสนทนาธรรม ถวายจุตูปัจจยไทยธรรม

ทรงอุทิศพระองค์เป็น ธรรมทาส ก็เป็นผู้รับใช้ธรรม ถือธรรมเป็นใหญ่ ทรง
ตระหนักว่า ถ้าผู้ปกครองรัฐทั้งหลายใช้ธรรมในการปกครองแล้วราษฎรจะอยู่เป็นสุข

แก่พระสงฆ์ เสด็จบูชาปูชนียสถานต่าง ๆ เยี่ยมเยียนราษฎรในท้องถิ่นชนบท
สั่งสอนธรรมแก่เขา

ทรงปฏิวัติสังคมโดยธรรม

พระองค์ทรงห้ามฆ่าสัตว์บุชายัญ ห้ามการรีนเร้งเลี้ยงเหล่าเอิกเกริกเฮฮา
ห้ามชนสัตว์ แม้สัตว์ที่ถูกฆ่าในโรงครัวของพระองค์เอง ก็ทรงให้ลดลงเรื่อย ๆ
เมื่อก่อนนี้ในโรงครัวของพระองค์มีสัตว์หลายพันตัวถูกฆ่าเพื่อปรุงอาหารประจำวัน
แต่มาบัดนี้สัตว์ ๓ ตัวเท่านั้นที่ถูกฆ่าเป็นอาหาร (หมายถึงขณะจาริกศิลาจาริก)
คือนกยูง ๒ ตัว และกวางอีก ๑ ตัว สำหรับกวางมิได้ถูกฆ่าทุกวัน แต่ต่อไปสัตว์
ทั้ง ๓ ตัวก็จะไม่ถูกฆ่าอีก คือจะให้เลิกฆ่าสัตว์ประกอบอาหารโดยสิ้นเชิง และ
ก็ปรากฏว่า ในปีที่ ๑๓ แห่งการครองราชย์ของพระองค์ พระเจ้าอโศกก็เสวยผัก
เป็นอาหารประจำ ไม่เสวยเนื้อสัตว์เลย เชื่อกันว่าวัฒนธรรมอินเดีย เรื่องอาหาร
มังสวิวัติ^{๓๓} นั้นสืบเนื่องมาจากพระเจ้าอโศกนี่เอง

โปรดให้มีโรงพยาบาล ๒ ประเภท คือโรงพยาบาลรักษาคนและรักษาสัตว์
นับว่าเป็นอาณาจักรแรกในโลกที่มีโรงพยาบาลสัตว์ โปรดให้ปลูกต้นไม้ที่เป็นยา
ทั่วพระราชอาณาเขต และให้ปลูกต้นไม้ ๒ ข้างถนน (ซึ่งติดมาจนกระทั่งบัดนี้)
ให้ชุดสระน้ำสำหรับมนุษย์และสัตว์ได้บริโภคน้ำ ทรงให้ปลูกป่าและรักษาป่า

โปรดให้เลิกพิฆัมภคลอันไร้สาระต่างๆ เสีย แต่ให้กระทำมงคลอัน
ประกอบด้วยธรรมเช่น การปฏิบัติชอบต่อทาส คนรับใช้ การยกย่องเชิดชู
ครูอาจารย์ การมีใจรักสัตว์ การให้ทานแก่นักพรต การกระทำดังนี้ หรือกิจที่
คล้ายคลึงกันเรียกว่ามงคลอันประกอบด้วยธรรม ทรงตั้งข้าหลวงแทนพระองค์
ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม เรียกว่าธรรมมหาอำมาตย์ มีหน้าที่ประกาศธรรม
(คล้ายตำแหน่งอนุศาสนาจารย์ในปัจจุบัน) และช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก
คนชรา คนไร้ที่พึ่งพา

พระเจ้าอโศกทรงถือเอาราษฎรเป็นลูกของพระองค์ ทรงประสงค์ความสุข
สมบูรณ์ต่อลูกของพระองค์ ทั้งในภพนี้และภพหน้า ทรงเน้นให้ทุกคนในอาณาจักร

^{๓๓} อาหารมังสวิวัติ อาหารไม่มีเนื้อสัตว์เจือปน

ของพระองค์ประพาศิธรรม มั่นอยู่ในธรรม เมื่อคนส่วนมากปฏิบัติดี ความสงบสุขก็แผ่ทั่วไปในราชอาณาจักรเป็นการสร้างสวรรค์ขึ้นในโลกมนุษย์

นอกจากเลื่อมใสในพุทธศาสนาในฐานะอุบาสกผู้อุปัถม์และปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องแล้ว ยังปรากฏว่าคราวหนึ่ง มีพระราชศรัทธามากถึงกับสละราชสมบัติ ออกทรงผนวชชั่วคราว แล้วปริวัตรเพศ^{๓๖} ออกมาเสวยราชย์ใหม่ พระราชปฏิบัติทานก็กลายเป็นที่นิยมปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ประเทศต่าง ๆ ที่นับถือพุทธศาสนา รวมทั้งประเทศไทยเราด้วย มีข้อความปรากฏในศิลาจารึกดังนี้

“ข้าได้เป็นอุบาสกอยู่กว่า ๒ ปีครึ่ง โดยมิได้พยายามปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นไป ครั้งนั้นแต่ข้าได้ไปอยู่ร่วมกับสงฆ์ (คือเสด็จออกผนวช) ระยะเวลาปีกว่า ข้าได้รับผลรุดหน้าในการปฏิบัติธรรมอย่างดี”

พระเจ้าอโศก นอกจากทรงอุปัถม์บำรุงพระพุทธศาสนาแล้ว ยังทรงให้ความคุ้มครองแก่ศาสนาทุกศาสนา ทั้งนี้เป็นการปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนานั้นเอง เพราะพุทธศาสนาไม่มีทำที่กีดกันศาสนาอื่น พระเจ้าอโศกจึงทรงให้ความคุ้มครองแก่ศาสนาทุกศาสนา และทรงให้ความคุ้มครองแก่นักบวชในลัทธินิกายต่าง ๆ ทุกลัทธินิกาย เพราะฉะนั้นพระเกียรติคุณของพระองค์จึงปรากฏอยู่ในคัมภีร์ของศาสนานั้น ๆ และศาสนานั้น ๆ ก็มักจะทักท้วงเอาว่า พระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใสในศาสนาของตน แต่ตามศิลาจารึกต่าง ๆ เป็นการยืนยันว่าทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นอน

ตำนานทางฝ่ายบาลีและสันสกฤตยังบอกด้วยว่า พระเจ้าอโศกได้ทรงสร้างพระสถูปเจดีย์ถึง ๘๔,๐๐๐ องค์ ทว่าพระราชอาณาเขตให้เท่ากับพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่ามี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธุ์ แต่อันที่จริงแล้วน่าจะเป็นว่า มีจำนวนมากนั่นเอง ชาวอินเดียนิยมเอาจำนวน ๘๔,๐๐๐ เป็นการบอกจำนวนมาก อาจไม่ถึงนั้นหรือมากกว่านั้นได้

^{๓๖} ปริวัตรเพศ หมายถึง ลาสิกขา หรือภาษาพูดเรียกว่าลาสิก

อีกประการหนึ่งที่แสดงว่าพระเจ้าอโศกทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก็คือ ศิลปกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาซึ่งมีอยู่มากมายในสมัยของพระองค์ และทรงใช้ตราธรรมจักรซึ่งปรากฏอยู่บนหัวเสาศิลาจารึกนั่นเอง เป็นตราแผ่นดิน หัวเสาศิลาจารึกนี้ทำอย่างวิจิตรสวยงาม เคลือบด้วยน้ำยาชนิดหนึ่งซึ่งจนบัดนี้ก็ยังค้นคว้ากันไม่ได้ว่าเป็นน้ำยาอะไร ปัจจุบันนี้รัฐบาลอินเดียก็ใช้รูปธรรมจักรที่หัวเสาศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกนั่นเองเป็นตราแผ่นดิน

พระเจ้าอโศกไม่เพียงแต่ทรงเป็นมหาราชผู้นำเกียรติมาสู่อินเดียอย่าง มากล้นเท่านั้น แต่ทรงกระจายประโยชน์ไปสู่อีกทั้งปวงอีกด้วย โดยผ่านทาง พระพุทธศาสนาที่พระองค์ทรงขอให้สาวกของพระพุทธเจ้านำไปเผยแผ่ใน นานาประเทศ

**คณะกรรมการจัดทำหนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติม
และหนังสืออุทิศเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและจริยธรรม
ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา**

นายประโมทย์ ไชยกิจ	ประธานกรรมการ
พระเทพโสภณ (กมล โกวิท)	กรรมการที่ปรึกษา
พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตธำโน)	กรรมการที่ปรึกษา
นางแม่นมาส ขวลิต	กรรมการที่ปรึกษา
นายสุชีพ ปุญญานุภาพ	กรรมการ
นายจำรัส ดวงธิดาร	กรรมการ
นางสุนน อมรวิวัฒน์	กรรมการ
นายเย็นใจ เลาหวนิช	กรรมการ
นายสมพร เทพสิทธา	กรรมการ
นางมาลินี ฝัฒประการ	กรรมการและเลขานุการ
นายสุระ ดามาพงษ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวปราณี สิ้นธุสอาด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวอุ้มบุญ สิงห์อัศวิน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้เรียบเรียง

นายวศิน อินทสระ

ผู้ตรวจ

นายจำรัส ดวงธิดาร

ปกและภาพประกอบ

นายปราโมทย์ ณ ระนอง

คณะบรรณาธิการ

นางแม่นมาส ขวลิต

นางมาลินี ฝัฒประการ

นายสุระ ดามาพงษ์

นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง

นางสาวปราณี สิ้นธุสอาด

นางสาวอุ้มบุญ สิงห์อัศวิน

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา ๓๑๕-๓๑๖ ปากซอยบ้านนาคร ถนนกรุงเกษม เขตป้อมปราบ
กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐ นกปรกม คีรนาถ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๒๕

